

А. П. Пономарьов

Кумівство

КУМІВСТВО (від лат. *cum* - у спілці) - поширений різновид духовної спорідненості між кумами, спрямований на опіку над дітьми. Традиц. нар. звичаю обрання для немовляти «других батьків» (опікунів, покровителів) надавали надзвичайно великого значення: його цінували не менше, ніж кривну спорідненість, а для духов. єднання К. мало навіть більшу вагу. Спочатку для хрещення дитини обирали одного кума чи одну куму, пізніший варіант - пару кумів («других батьків»), регіон. варіант - кілька пар кумів (для більшого гонору й шансів дитини щасливіше жити). Коріння першого варіанта К. сягають часів матріархату, коли всіх народжених у роду дітей вважали причетними до матері, а опіку над ними брали їхні брати (роль батька тоді ще не була вирішальною). Це згодом використала християн. церква в обряді хрещення та призначення для новонародженого «восприємника», в миру - хрещеного батька, котрий, згідно з уявленнями, мусив відганяти від дитини злі сили. Нар. традиція віддавала перевагу парі, тому обирали хрещених батька і матір. Така практика побутувала скрізь в Україні, але пізніше (деякі дослідники пов'язують це з проникненням [католицизму](#)) у куми почали брати до шести пар. Особливо характерним це було для Наддністрянщини (кумів там називали, як і у молдаван, нанашками). У бойків було прийнято для дівчаток обирати пару кумів, а для хлопчиків - 2-3 пари. З них виділяли «старшу» пару, яка тримала «дитину до хреста»: саме їй надавали право записувати дитину до метрич. книги. Ін. кумів, які, за звичаєм, тримали свічки в церкві під час хрестин, називали молодшими, а гостей, котрі брали участь у хрестинах, - підкумами (прикумами). Як правило, кумів запрошував із хлібом-сіллю та дарунками батько немовляти з кола добропоряд. людей, які жили у парі. Відмову вважали за гріх; погодившись на роль хрещених батьків, куми ставали найближчими для батьків дитини людьми, а для похресника - «другими батьками», духов. наставниками. До їхніх обов'язків входило виховання похресника до одруження. Куми ставали ніби членами родини й перебирали обов'язки батьків дитини на випадок їхньої смерті; вони мали приносити дарунки, крижмо (за реліг. приписами), хліб, бублики; напр., на Гуцульщині дарували вівцю, коня, сорочку, сірак тощо. Батьки похресника

вважали кумів першими порадиниками у родині. Не випадково без них не обходилася жодна важлива подія в сім'ї: кумів запрошували до супряги, толоки на найважливіші свята й обряди, вони заправляли хрестинами, пострижинами, весіллям. Похресник був забов'язаний доглядати названих батьків до смерті. Розрізняли кумів і за способом обрання: прохані (кликані), стрічені (здибані, стрітенні) та одкупні. Кликаних кумів вибирали із поваж. свояків чи добрих знайомих, приятелів. Обирали духов. людей, бо вірили, що ці риси перейдуть на дитину. Бідні люди намагалися підшукати у куми багачів, щоб отримати гарний дарунок, забезпечити майбутнє дитини. Кликаних кумів не міняли, і якщо діти не вмирили, то для новонароджених просили їх знову. Коли діти в родині часто хворіли, кликаних кумів замінювали першими зустрічними - «Божими посланцями». Цей звичай зафіксовано і в ін. народів (напр., у Німеччині). Якщо вихрещена дитина довго хворіла, це могли тлумачити як невдалий вибір кумів; тоді шукали одкупних кумів. Їм подавали дитину через сінеш. поріг або вікно; приймаючи дитину, одкупні куми давали за неї гроші, одягали принесену з собою нову сорочку й віднині заступали хресних кумів. Спец. обряди заміни хрещених батьків повторюють язичниц. прийоми захисту дитини від злих сил, що й донині подекуди зберігаються в Укр. Карпатах. Нові куми йшли з дитиною до церкви на хрестини, а повертаючись додому, обов'язково передавали її батькам через поріг, садили на вивернутий кожух (символ достатку та береговий знак родини), перевдягали у чисту білизну тощо. Успіх таких ритуалів багато в чому залежав від морал. обличчя кумів, тому вибір і контроль за їхньою поведінкою з боку громадськості були особливо ретельними. У народі склався еталон взаємин між кумами, сповнених пристойності, духовності, - відповідно до морал. ідеалу українців. Після хреста куми вступають у духовне споріднення. Тому вже Рим. собор 721 заборонив кумам входити між собою у любовні зносини, відтоді це вважають особливо важким гріхом. У нар. свідомості кумів по відношенню до батьків охрещеної дитини вважають настільки рідними, що чужоложство між ними було б насправді смерт. гріхом; натомість перелюб між кумом і кумою, які тримали дитя до хреста, прирівнюють до звичай. гріха. В укр. переказі «Кумова долина» кумів, які згрішили, перетворено на качок, а долину - на озеро. Про любовні відносини між кумами згадують у нар. піснях, прислів'ях («кого люди за люди мають, того в куми обирають», «кум із кумою повинні жити, як брат із рідною сестрою»). Переносні у негатив. значенні К. - потурання по службі родичам, друзям на шкоду справі, державі загалом. Ще у практиці рим. пап у 15-16 ст. прибутк. посади, вищі церк. звання чи землі надавали близьким родичам. Призначення чл. родини, кумів, знайомих на посади незалежно від їхніх профес. здібностей називають непотизмом (різновид К. і фаворитизму). К. у владі, економіці, ін. сферах люд. діяльності спричиняє [корупцію](#) та є проблемою для інвесторів.

Бібліографічний опис:

Кумівство / А. П. Пономарьов // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. - К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2016. - Режим доступу:

<https://esu.com.ua/article-51578>

2001-2024 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України

([докладніше](#)).